

Л. С. Галецький

Корисні копалини

КОРИСНІ КОПАЛИНИ – природні мінеральні утворення, які використовуються в народному господарстві безпосередньо або після попереднього оброблення. Формуються протягом усієї історії розвитку земної кори внаслідок [ендогенних процесів](#) і [екзогенних процесів](#); бувають орган. та неорган. походження. За умовами утворення розрізняють К. к. ендегенні (магматичні, пегматит., карбонатит., скарн., гідротермал.), екзогенні (вивітрювання, розсипні, осад.) і метаморфогенні; за фіз. станом – тверді (більшість К. к.), рідкі та газоподібні. За пром. використанням природні мінерал. утворення поділяють на *металеві корисні копалини* (самородні метали, руди чорних, кольор., рідкіс. і радіоактив. металів, зокрема алюмінієві руди, [берилієві руди](#), [болотна руда](#), [ванадієві руди](#), [залізні руди](#), [золоті руди і розсипища](#), [кобальтові руди](#), [літієві руди](#), [магнієві руди](#), [марганцеві руди](#), [мідні руди](#), [молібденові руди](#), [нікелеві руди](#), [ніобієві руди](#), [олов'яні руди](#), [платинові руди](#), [поліметалеві руди](#), [ртутні руди](#), [свинцеві руди](#), [срібні руди](#), [танталові руди](#), [титанові руди](#), [торієві руди](#), [уранові руди](#), [хромітові руди](#), [цинкові руди](#), [цирконієві руди](#), [рідкісноземельних і розсіяних елементів руди](#)), *неметалеві корисні копалини* (різноманітні солі, зокрема [калійні та магнієві солі](#), [кам'яна сіль](#), [мірабіліт](#), або глаубер. сіль, [бурштин](#), [гіпс](#), [барит](#), [сірка](#), [фосфатні руди](#), калій- і азотовмісні руди, [вогнетривкі глини](#), [каоліни](#), [кварцити](#), [магнезити](#), [вапняки](#), [доломіти](#), [азбест](#), [графіт](#), [тальк](#), сировина для виготовлення [будівельних матеріалів і виробів](#), [граніт](#), [габро](#), [лабрадорит](#), [виробне каміння](#), [дорогоцінне каміння](#), керам. сировина, зокрема [глини](#), [пісок](#)), [горючі корисні копалини](#) ([нафта](#), природні [гази горючі](#), [буре вугілля](#), [кам'яне вугілля](#), [торф](#), [горючі сланці](#)) та гідромінеральні К. к. ([води підземні](#), [мінеральні води](#)). Кількісні показники мінерал. сировини в надрах, на земній поверхні, на дні водойм, у поверхневих і підзем. водах тер. й акваторії світу, відповід. країни чи регіону та родовищ складають [Запаси корисних копалин](#). З метою відділення від порож. породи всіх цінних мінералів з подальшим їх розділенням здійснюють [Корисних копалин збагачення](#).

Україна належить до найбільших мінерал.-сировин. держав світу. На її тер. виявлено понад 20 тис. родовищ і проявів К. к., з яких 9051 родовище (донині освоєно 3349) з 94-х видів сировини має пром. значення. Низка укр. родовищ є унікал. за своїми запасами та якістю сировини, розміщенням у сприятливих геогр. і екон. умовах для інтенсив. розвитку гірн.-

пром. комплексів. Мінерал.-сировин. комплекс на поч. 1990-х рр. забезпечував 23–25 % валового нац. доходу та третину валют. надходжень від експорту. З добуванням і використанням К. к. було пов'язано 48 % пром. потенціалу України та до 20 % її труд. ресурсів, працювало бл. 400 шахт, 1100 кар'єрів, десятки гірн.-збагачув. комбінатів, низка нафто- та газодобув. комплексів. Річний випуск продукції гірн.-добув. комплексу 1990 склав 20,1 млрд дол. США. Нині мінерал. ресурси та продукти їхнього перероблення забезпечують 42 % ВВП і 60 % валют. надходжень. В Україні у знач. обсягах здійснюють видобування каоліну, марганц. та заліз. руд, урану, титану, цирконію, германію, графіту, а також бром, вохри, неруд. металург. сировини (кварцитів, флюс. вапняків і доломітів), хім. сировини (самород. сірки, кам'яних і калій. солей), облицюв. каменю (гранітів, габро, лабрадоритів), скляного піску. Із її надр вилучають вуглеводневу сировину, буре вугілля, торф, цементну сировину, тугоплавкі та вогнетривкі глини, сировину для виробництва буд. матеріалів, дорогоцінне та виробне каміння, п'єзокварц, різноманітні мінерал. води. У невеликих обсягах добувають нікел. руди, золото, скандій, гафній, бурштин, цеоліти, фосфатну сировину. Знайдені та вивчені родовища нетрадиц. для України К. п. – берилію, ніобію та танталу, рідкіс. земель, міді, свинцю, цинку, молібдену, плавик. шпату, апатиту, горючих сланців, бішофіту. За останні роки підтверджено реал. можливості щодо подальшого приросту запасів вуглеводнів, відкриття і освоєння нових родовищ К. п. – золота, хрому, міді, свинцю, цинку, молібдену, рідкіс. металів, рідкіс. земель. Остан. часом доведено можливість використання техноген. родовищ для одержання кольор., рідкіс. і благород. металів, різних видів неметал. сировини. Україна є унікал. геол. регіоном світу, формування якого відбулося понад 3,7 млрд р. Тому її будова характеризується великою різноманітністю геол. структур і геодинаміч. умов їхнього розвитку, розмаїттям геол. і рудних формацій. На території України сходяться майже всі осн. геол. структури Європ. континенту: Зх.- і Сх.-Європ. та Євразій. платформи; Альпій.-Карпат. та Крим.-Кавказ. складчасті системи, великі осад. прогини (Дніпров.-Донец.) та басейни (Азово-Чорноморський). Саме тому Україну умовно вважають своєрід. геол. центром Європи. Особливе положення в геол. будові України займає УЩ – найдревніша докембрій. геол. споруда, яка є складовою частиною Сх.-Європ. платформи. Протягом багатомільйон. еволюції проявилось понад 7 продуктив. металогеніч. імпульсів, що забезпечили формування великої кількості потуж. родовищ. На більш пізніх етапах ревівіації щита виникли родовища кольор. і рідкіс. металів.

Тут зосереджені одні з найпотужніших у світі родовищ заліз. і марганц. руд, які розробляють вже понад 100 р., значні поклади титан., циркон. та уран. руд, які знайдені уже в сучас. період. У останні роки виявлені унікал. Пержан. родовище берилію в Житомир. обл., Азов. родовище рідкіс. земель в Донец. обл., Полохів. та Станкуват. родовища літію в Кіровоград. обл. Одним із нових досягнень укр. геологів було визначення золотоносності України та відкриття пром. золоторуд. родовищ: Мужіївського та Сауляк в Карпатах; Бобриківського на Донбасі; Сергіїв., Май., Клишівського в межах УЩ. Ефект. реалізація

мінерал.-сировин. потенціалу України можлива за умов нових комплекс. підходів, використання сучас. високих технологій, врахування світ. кон'юнктури, налагодження взаємовигід. міжнар. співробітництва. Займаючи площу в 603,7 тис. км² (0,4 % світ. суші) Україна спроможна забезпечити бл. 5 % світ. потреб в мінерал. сировині та продуктах її переробки. Потуж. мінерал.-ресурс. потенціал дозволяє Україні займати домінуюче положення в Європі та входити до десятки провід. гірничоруд. країн світу.

Рекомендована література

1. Геологія і корисні копалини: Атлас. К., 2001;
2. Гурский Д. С., Есипчук К. Е., Калинин В. И. и др. Металлические и неметаллические полезные ископаемые Украины. Л., 2005. Т. 1;
3. 2006. Т. 2;
4. Довгий С. А., Шестопалов В. М., Коржнев М. М., Трофимчук О. М., Яковлев Є. О. та ін. Реструктуризація мінерально-сировинної бази України та її інформаційне забезпечення. К., 2007;
5. Галецький Л. С., Черниенко Н. М. Состояние и перспективы обеспечения ГМК Украины минеральным сырьем // Геолог України. 2008. № 4;
6. Галецький Л. С., Яковлев Є. О., Черниенко Н. М. Зміна ролі і значення мінерально-сировинного потенціалу України в сучасних умовах // Нац. безпека: Укр. вимір. 2009. № 4(23).

Бібліографічний опис:

Корисні копалини / Л. С. Галецький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-3645>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).